

“EMPERYALİST BİR YÜREĞİN VAR SENİN”: TURAN OFLAZOĞLU’NUN “DÖRTBAŞİMÂMUR ŞAHİN ÇAKIRPENÇE” ADLI ESERİNE SEMBOLİK BİR BAKIŞ

“YOU HAVE AN IMPERIALIST HEART”: A SYMBOLIC LOOK AT TURAN OFLAZOĞLU’S WORK TITLED “DÖRTBAŞİMÂMUR ŞAHİN ÇAKIRPENÇE”

Abdulkerim ÇİFTÇİ¹

Özet:

Güçlü bir tiyatro kültürüne sahip olan, eserlerinde genellikle tarihi konuları işleyen ve bunların yanında konusunu köyden alan ve sembolik yapıda olan oyunlarıyla da karşımıza çıkan, Türk tiyatrosunun usta kalemi Turan Oflazoğlu, “Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe” ile epik tiyatro türünde başarılı bir eser ortaya koymuştur. Oflazoğlu’nun bu eseri toplam 2 perdeden oluşmaktadır. Eserin kişi kadrosunda Şahin, Mazlum, Hicran, Nalan, Canan ve Suzan yer almaktadır. Olay akışı içerisinde “Adem’in sesi” ve “mazlumlar takımı” da kişi kadrosuna eşlik etmektedir. İnsanoğlunun güçlü ve güçsüz olmak üzere iki zıt karakterinin “emperyalizm” eleştirisiyle vurgulanıp, mazlumu, zalimi ve zalime teslim olanları gözler önüne seren eserde farklı yorumlara elverişli bir kurgu görülmektedir. Yazarın ifadesiyle eserin olay akışında yer alan karakterler ve oluşturulan diyaloglarla “avlı-avcılı” dünya ortaya konulmuştur. Eser içerisinde yer alan kişilerin isimleri, karakteristik özellikleri ve söylemleri farklı bakış açılarıyla incelendiğinde yeni ve özgün yorumlar oluşturabilecek niteliktedir. Yapılan çalışmada da eser içerisinde yer alan kişilerin ve diyalogların sembolik niteliklerinin farklı bakış açılarıyla ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Turan Oflazoğlu, Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe, Türk tiyatrosu, Epik tiyatro, Brecht.

Abstract:

Turan Oflazoğlu, who has a strong theatrical culture, works on historical subjects in his works, and who is also a symbol of the Turkish theater, with his masterpiece "Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe" has produced a successful work in the kind of epic theater. This work of Oflazoğlu consists of 2 acts in total. Şahin, Mazlum, Hicran, Nalan, Canan and Suzan are in the cast of the work. In the flow of events, "Adem's voice" and "the oppressed team" accompany the staff. A fiction suitable for different interpretations is seen in the work that emphasizes the two contrasting characteristics of mankind as strong and powerless with the criticism of "imperialism" and which reveals both oppression and cruelty and at the same time delivering cruelty. In the words of the author, the "hunting-hunter" world is revealed with the characters in the event flow of the work and the dialogues created. When the names, characteristics and discourses of the people in the work are examined from different perspectives, they can create new and original interpretations. In the words of the author, the "hunter-hunter" world has been revealed with the characters in the event flow of the work and the dialogues created. In the study, it is aimed to reveal the symbolic qualities of the people and dialogues in the work from different perspectives.

¹ Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, abdulkerimciftci@icloud.com.

Makale Geliş Tarihi: 10.09.2023- Makale Kabul Tarihi: 29.04.2023.

Keywords: Turan Oflazoğlu, Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe, Turkish theatre, epic theatre, Brecht.

Giriş

Epik tiyatro, Bertolt Brecht'in Aristotelesçi anlayışa ve bunun yanında dramatik tiyatroya karşı, diyalektik materyalizmin tiyatrosu olarak bir metot hâline getirdiği tiyatro anlayışı ve tarzıdır (Gariper, 2005). Tiyatrodaki “epik” kavramı Brecht'in adıyla beraber anılır. Brecht'in oluşturmaya çalıştığı tiyatro tekniğini “epik” olarak isimlendirmesinin felsefi ve sosyolojik dayanaklarını belirlemek, öğretici oyunları teorisinin temelini oluşturan seyirci-oyuncu ayrımının ortadan kaldırılışını kavrayabilmek için gereklidir (Kemaloğlu, 2005). Bu tiyatrodaki önemli olan seyircinin oyun esnasında etkin olmasıdır. Epik tiyatroların temel amacı; sahne ve seyirci arasındaki duvarı yıkıp seyircinin düşünce üretmesini ve bilinçlenmesini sağlamaktır. Yani seyirci gözlemci konumuna getirilir ve izlediklerine göre yorum yapmaya, düşünmeye yönlendirilir. Bertolt Brecht tarafından “bilim çağının tiyatrosu” olarak tanımlanan epik tiyatro kuramı gerçekçi, gerçeküstü, dışavurumcu, natüralist vb. tüm tiyatro biçimlerine karşı çıkan bir yapıdadır (Arıcı, 2007). Brecht adı geçen diğer tiyatro türlerini sanatın asıl amacı olan toplumsal sorunlara değinme görevini yerine getirmediklerine yönelik söylemleriyle eleştirmiştir. Bu eleştiriler ışığında toplumsal sorunlara değinmesi gereken, tarihi değiştirmede sorumluluk sahibi olacak “sanat”ın etkili bir şekilde kullanılabileceği bir tiyatro türü gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu gereklilik sonucunda da amacı, toplumun karmaşık yapısını, toplumsal ilişkilerin diyalektik örgüsünü ortaya koymak, seyircinin bu konularda düşünce üretmesini ve bilinçlenmesini sağlamak olan “epik tiyatro” ortaya çıkmıştır.

Siyasal amaçlı olarak oluşturulan bir tiyatro düşüncesi olan epik tiyatro; Brecht'in sahip olduğu Marksist dünya görüşüyle şekillendirdiği, sınıflı toplum yapısına ve sömürü düzenine karşı politik bir tavırla dünyanın değiştirilebilirliğini vurgulayan bir nitelik taşımaktadır (Akgül, 2013). Epik tiyatro tüm bunları yaparken seyirci ile sahne arasındaki engelleri kaldırıp seyirciyi de oyuna dâhil eder. Epik tiyatroların kurucu olarak kabul edilen Brecht'e göre dramatik tiyatroların seyirciyi oyuna ortak etme gibi bir işlevi yoktur. Dramatik tiyatrolarda eylemler gelişir ve seyirciler sahne içindeki bu eylemlere eşlik eder. Sahnede gerçekleşenlerin ortasında kalan seyircilerin duyguları olduğu gibi müdahale edilmeden kullanılır. Duygunun hâkim olduğu ve ana amacın seyircide birtakım duyguların ve düşüncelerin uyanmasını sağlamak olduğu bu tiyatrodaki, telkinden yararlanır ve seyircinin trans hâline geçirilmesine, bir anlamda uyandırılmasına çalışılır (İri, 2017). Oysa Bertolt Brecht'in tiyatrodaki ana amacı çok başkadır. Tiyatro sahnesinde seyirciye bir dünya görüşünü aktarmayı amaçlayan Brecht için seyircinin aktif olması ve sahnede olup içinde değil karşısında konumlanıp bir gözlemci gibi olup biteni inceler, eleştirir, yargılar durumunda olması ve dolayısıyla düşünce üretmesi esastır. Brecht'in sahne karşısında görmeyi amaçladığı seyirci kitlesi, bilinçli bir kitledir (İri, 2017).

Tiyatrolarında çoğunlukla tarihî konuları işleyen Turan Oflazoğlu, edebiyatımızın usta bir oyun yazarıdır. 17 Şubat 1932 tarihinde Adana'da doğmuştur. 1960'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Edebiyatı bölümünü bitirdikten sonra ABD'ye giderek Washington Üniversitesinde oyun yazarlığı ve tiyatro derslerine devam etmiştir. Oflazoğlu oyunlarında ayrıntılı olarak incelediği tarihi kişilerin iç evrenini ön plana çıkartmaya çalışmıştır. Bunun yanında bir çevirmen olan Oflazoğlu, yazdığı oyunlarıyla çeşitli ödüller kazanmıştır.

Başlangıcından bu yana Batının etkisinde gelişen Modern Türk Tiyatrosu, 1960'lardan itibaren de Alman tiyatro yazarı ve kuramcısı Bertolt Brecht'in “epik tiyatro” anlayışından etkilenen yazarlardan biri de Turan Oflazoğlu'dur (Doğan, 2009). Oflazoğlu'nun örneklerini ortaya koyduğu epik tiyatrodaki insana vurgu yapılır. Epik tiyatrodaki insan bir araştırma konusu haline getirilir ve kendi oluşumu içinde ele alınır. Oluşturulan her sahne insanın kendisi için var olur. “Dünya ne olmaya başladıysa o değişimi içinde kavranır ve mantık olarak öne çıkarılır. Dünya olabilirliği içinde yorumlanır” (Gariper, 2005). Epik tiyatro üzerinde çalışma yapan araştırmacıların görüşlerinden hareketle doğuşunda siyasal amaçların da olduğu söylenebilir.

Turan Oflazoğlu'nun *Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe* eseri ilk olarak 1991 yılında yayınlanmıştır. Ayrıca eserin sahnelenişine dair herhangi bir bilgi de bulunmamaktadır. Eser iki perdeden oluşan bir komedidir. Oyun içerisinde yer alan sahneler zaman zaman müziklerde kullanılmıştır. Oyunda yer alan kişi sayısı altıdır. Bu kişilerin yanında bir de dış ses olarak oyunda yer alan bir karakter de bulunmaktadır. Oyunun geneline bakıldığında yer yer manzum sözlerin de bulunduğu ve oyunu amacına ulaştırmada etkili olduğu görülecektir. Oyunun birinci ve ikinci perdesinde de olaylar Bereket ailesinin evinde geçmektedir. Dekor olarak ayrıntılı bir görünüm yoktur ancak kaktüs çiçeği ve oturlan koltuk dekor olarak sunulabilir. Ayrıca birinci perdenin başlangıcında ve oyunun bazı kısımların seyirciyle iletişime geçilen ve oyunun başlangıcına karar verilen anlarda sahne mekân konumundadır.

Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'de her istediğini elde edeceğini düşünen Şahin ve onun müttefiki konumundaki Mazlum Aheste'nin gözlerine kestirdikleri kadınlarla yaşadıkları olaylar anlatılır. Oyunun temel amacı emperyalizmi eleştirmek ve bilim-teknoloji maskesi altında yok edilen doğayla ilgili farkındalık oluşturmaktır. Bu amaç da epik tiyatronun özelliklerine bağlı kalınarak, seyirciyi oyuna ortak edecek bir şekilde gerçekleştirilme çalışılmıştır. Oyun içerisinde olayın geçtiği zamana dair herhangi bir bilgi ve buna işaret edecek bir diyalog bulunmamaktadır. Epik türde yazılan içinde sembolik isimler ve söylemler barındıran bu eser, kendi içinde yer alan unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

1. Yöntem

1.1. Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, geçmişte veya şu anda devam eden bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan nesne veya birey, kendi şartları içinde, var olduğu şekliyle tanımlanmaya çalışılır. Onları değiştirme veya etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan şey öğrenilmeye çalışılan uygun biçimde gözlemleyip belirleyebilmektir (Özsoy, 2012).

1.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada elde edilen veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması yapılan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin çözümlenmesini kapsar. Alınan bu verilerin çözümlenmesi içerik analizi ile sağlanmıştır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır. "Analiz, metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılmaktadır" (Büyüköztürk, Çakmak, Karadeniz ve Demirel, 2015, 250).

2. Bulgular

2.1. Oyun Kişileri ve Oyun Dizisi

Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe adlı eserde kıyafetiyle, konuşmasıyla ve uyandırdığı izlenimlerle insanların gözünde popüler hâle gelen bunun yanında gözüne kestirdiği kadınların hepsini ayrı ayrı idare ederek elde etmeye çalışan Şahin Çakırpençe ve ona hizmet eden, onu kadınların gözünde yücelten, kendisini ona bağlamış Mazlum Aheste ile kocasını 6 ay önce kaybetmiş ve onun arkasından yasını tutarak yaşayan Hicran ve onun Nalan, Canan, Suzan isimlerinde üç kızı arasında yaşanan olaylar anlatılıyor. Oyun, epik tiyatro türüne uygun bir şekilde başlıyor ve başlangıçta epik tiyatronun seyirciyi düşündürmeye yönelik taşıdığı amacı ifade eden diyaloglar yer alıyor. Birinci perdenin başlangıcında sahneye kol kola giren Şahin ve Mazlum seyircilere yönelik konuşmalar yapıyor ve devamında aralarındaki anlaşmadan sonra Şahin ve Mazlum isimlerini almaya karar verip oyunu başlatıyorlar.

"(Şahin'le Mazlum kol kola girerek seyircilere dikkatle bakarlar, derken usulca ayrılırlar.)"

ŞAHİN: Bunlar niye geldiler dersin buraya?

MAZLUM: Acaba bir şeyler görüp öğrenmeye, gördükleri üzerinde düşünmeye mi?

ŞAHİN: Haydi tiyatroya gidelim de bir şeyler öğrenelim, biraz düşünelim diye evden çıkan var mı dersin aralarında?” (Oflazoğlu,2010, s.9)

Oyun başlarken Şahin ile Mazlum’un arasında geçen bir diyalogla yaşanan dünya düzenine yapılan eleştiriler de başlıyor. Burada insanların yaşadığı ayrılıklara değiniliyor. Oyunun akışında emperyalist dünya düzenine eleştirel bir yaklaşım ortaya koyan Turan Oflazoğlu birinci perdenin henüz başında düşündürücü ifadelerle seyirciyi de oyuna ortak ediyor.

“MAZLUM: En iyisi oyuna başlamak galiba.

ŞAHİN: Mutlaka! Demin kol kola girerken tek varlık gibiydik. Ayrıldık, sanki ikiye böldük insanı.

MAZLUM: Ya, öyle oldu. Gel bir olalım yine. (Şahin’in koluna girmek ister.)

ŞAHİN: (Çekilerek) Yoo, öyle oynanmaz ki. Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Bak... (Ellerini birbirine çarpar.)” (Oflazoğlu,2010, s.11)

Oyunun içinde emperyalist düzenin sömürenini temsil eden Şahin Çakırpençe ve sömürülenini temsil eden Mazlum Aheste isimleri belirlendikten sonra sıra Şahin’in “av” olarak gördüğü kadınlara geliyor ve karakterler birinci perdenin başında kendilerini seyircilere tanıtmak için kafiyeli şiirler okuyorlar. Oyunun etrafında şekillendiği Şahin Çakırpençe’den başlayarak diğer bütün karakterlerde isim sembolizasyonu yapıldığını söyleyebiliriz. Oyunda yer alan kişilerin sahip oldukları özelliklere baktığımızda yazarın onlara verdiği isimlerle bütünlük oluşturduklarını görebiliriz. Kişiler aldıkları isimlerinin anlamlarına uygun özellikler taşımaktadır. Oyunda yer alan karakterlerin okudukları şiirsel kısımlara baktığımızda da onların kişilik özelliklerini yansıttığını görebiliyoruz. Karakterlerin tanıtıldığı bölümde her karakterin kendine has olarak söylediği şiir bölümleri de kişilik özellikleriyle bütünlük oluşturmaktadır. Bu da bize kişilik özelliğini yansıtan isim sembolizasyonunun dışında başka unsurların da yer aldığını gösteriyor. Istrabın, acı çekmenin sembolü gibi görünen Nalân “*kırık dökük bir yazıyım*” derken, kendini beğenmişliği ve ulaşılması zor oluşuyla karşımıza çıkan Canan “*çetrefil bir yazıyım*” demekte ve aralarında ulaşılması en kolay olduğu düşünülen Suzan da “*okunaklı bir yazıyım*” sözleriyle ön plana çıkmaktadır.

Şahin Çakırpençe oyunda güçlü olanı, zalimi temsil eden, oyunun etrafında şekillendiği asıl kişidir. Her istediğini elde edeceğini düşünen ve buna göre hareket eden Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe oyun içinde elde etmeye çalıştığı kadınlara karşı da “şahin” isminin getirdiği avcı nitelikten ötürü av gözüyle bakmaktadır. Oyunun geneline baktığımızda Şahin kendisini en güçlü olarak görmekte, kendisine hizmet eden Mazlum’a da birtakım vaatlerde bulursa da sona gelindiğinde vaat olarak sunduğu şeyi de kendisi elde etmeye çalışmaktadır. Şahin Çakırpençe oyunun başından beri elde etmeye çalıştığı kadınlara planlar kurarken ve kendisini onlara karşı güçlü göstermeye çalışırken de Mazlum’u kullanmaktadır. Yani bu açıdan baktığımızda emperyalist düzene karşı bir eleştiri niteliğinde olan bu oyunda Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe sömüren; Mazlum ve Mazlumlar sömürülen olmuştur. Oyunun başlangıcında Şahin ismini kendisi seçen ve Mazlum’un ismini de belirleyen Çakırpençe anlatılan düzende her şeye yön veren ve kazanan konumundadır.

“ŞAHİN: Hadi şimdi, sen Mazlum ol, Mazlum Aheste...

MAZLUM: Mazlum... Aheste... Peki sen?

ŞAHİN: Ben de şahin olayım.

MAZLUM: Şahin?

ŞAHİN: Çakırpençe!” (Oflazoğlu,2010, s.11)

Mazlum oyun boyunca Şahin Çakırpençe'nin elde etmeye çalıştığı kadınlar içinden birini gözüne kestirip onu elde etmeye çalışan ancak bunu sahip olduğu ismin vermiş olduğu mazlumlukla, utangaçlıkla asla başaramayan ve Şahin Çakırpençe'nin kölesi gibi davrandığı silik bir kişi olarak çıkıyor karşımıza. Mazlum Aheste ismini duyduğumuzda aklımıza "Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste." atasözü geliyor. Bu durumu da yapılan isim sembolizasyonunun bir parçası olarak düşünebiliriz. Kendisine fayda sağlamaktan çok Şahin'i yüceltmeye uğraşan ve onu kadınların gözünde mükemmel konuma getiren Mazlum Aheste oyunun sonlarına doğru Şahin tarafından kullanıldığının farkına varıp kadınları ayrı ayrı idare eden Şahin Çakırpençe'nin düzenbazlığını diğerlerine anlatmaya çalışsa da oyun akışında kendisini ona teslim etmeye mecbur kalmıştır. Oyun boyunca Şahin Çakırpençe'ye hizmet eden ve onu efendisi olarak gören Mazlum Aheste, aslında kendisini "hizmetkâr", Şahin'i "efendi" yapanın da Mazlum Aheste'nin yani yine kendisinin boyun eğme tavrı olduğunun da farkındadır.

"MAZZLUM:

Ben Mazlum Aheste, Kim vurduya giden

Ama düşe kalka yoluna devam eden.

Ben omuzlamasam yükselebilir misiniz?

Ben ağlamasam gülebilir misiniz?

Ben Mazlum Aheste okkanın altına giden.

Düzen dedikleri hep benim üstüme kurulur.

ŞAHİN:

Ben Şahin Çakırpençe, Dörtbaşımamur,

Her zaman her yerde mutlaka alt eden.

Arabamın aşamıyacağı dağ yoktur

Ve benim yorulduğum yerde han kurulur.

Kursağıma göredir en iri lokma bile,

Düzen dedikleri hep benden sorulur." (Oflazoğlu,2010, s.13)

Oyundaki kızların anneleri olan Hicran kocasını kaybetmiş ve onun ardından yasa bürünmüş, ona duyduğu özlemi de birlikte yetiştirdikleri kaktüsle konuşarak gidermeye çalışan ve sadakatle kocasına bağlılığını devam ettiren ıssız, mutsuz ve yalnız bir kadındır. Oyunun başlangıcında kadınları kendi aralarında paylaşırken Mazlum'un itibar etmediği ancak bütün kadınları gözüne kestiren Şahin'in sinsi bir şekilde ona da yaklaştığı görülmektedir. Hicranın kelime anlamına baktığımız zaman ayrılık ve ayrılıktan sonra duyulan acı olduğunu görebiliyoruz. Aldığı isme göre kişilik özellikleri gösteren Hicran da kocasından ayrılmış ve o ayrılıktan sonra duyduğu acı uzun süredir devam etmektedir. Başlangıçta kocasına gösterdiği sadakatle ön plana çıkan Hicran oyunun devamında kendisini Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'nin cazibesine kaptırmış ve sadakatini kaybetmiştir.

HİCRAN:

"Ben Hicran, ana dedikleri, doğuran;

Doğurdukça hem çoğalan hem azalan

Hele erkeği koyup gidince apansız

Güneşi tutulan, yani dul yani yapayalnız

Boşaltılmış şehir gibi ıssız kalan

Sevdiğiyle gülen sevdiğiyle ölen" (Oflazoğlu,2010, s.14)

Evin en büyük kızı olan Nalan taşıdığı ismin anlamına göre bir kişilik özeliğine sahiptir. Yani evin yükünü omuzlayan, ıstırap çekendir. Kaybettiği babasının acısıyla yaşarken bunun yanında nişanlısını da kaybedince yalnızlığa gömülen Nalan, evden işe, işten eve bir yaşam

sürmektedir. Şahin Çakırpençe'nin aile ile tanışmasından sonra Nalan da diğer kızlar gibi yaşadığı yalnızlığın ve çektiği ıstırabın çaresini onda aramış ve duygularını ona teslim etmiştir.

NALAN:

“Annemin ilk kızıyım

İçinde bir sızıyım

Okuyanlar anlamaz

Kırık dökük yazıyım” (Oflazoğlu,2010, s.15)

Kendini beğenmiş, ciddi tavırlarıyla karşımıza çıkan Canan evin ortanca kızıdır. Özellikle ablası Nalân ile yaşadığı ufak tefek tartışmalarla dik başlı kişiliğini ortaya koymaktadır. Bankada çalışan Nalân ve evde oturan ablası Suzan'dan farklı olarak bir okul hayatı sürmektedir. Kendisini eve bakmak için çalışan Nalân'a karşı mahcup hisseden Suzan'ın aksine mahcup olacak bir durumun ortada olmadığını, ellerindeki her şeyi babalarına borçlu olduklarını düşünmekte ve eğer kimseye bir borcu varsa da okuldan mezun olduktan sonra gereğini yerine getireceğini söylemektedir. Canan, Şahin Çakırpençe için kızlar arasından ulaştırılması en güç kişidir. Çünkü o Şahin'i ilk gördüğünde diğerleri gibi hayranlık duymamış ve ona soğuk davranmıştır. Canan'ın bu özelliği de her istediğini elde edeceğini düşünen Şahin Çakırpençe için onu en değerli avlardan biri haline getirmiştir.

CANAN:

“Ben ortanca kızıyım,

Sarp burcun yıldızıyım,

Kimseler okuyamaz

Çetrefil bir yazıyım.” (Oflazoğlu,2010, s.15)

Şahin Çakırpençe'ye ve Hicran Bereket'e göre kızların arasından en güzel ve alımlı olan Suzan, kardeşlerin en küçüğüdür. Aldığı ismin karşılığına baktığımız zaman karşımıza “ateşli, coşkulu” gibi anlamlar çıkıyor. Oyunun akışında, Şahin ve Hicran'ın gözünde en ateşli olan kız da odur. Şahin Çakırpençe'nin elde etmeye çalıştığı kızlar arasında en kolay elde edilebilir olan Suzan bunu az da olsa deli dolu olmasına borçludur. Bu özelliklerinin yanında Suzan evde oturan tek kızıdır. Suzan bu durumdan rahatsızlık duymakta, kendisini eve bakmak için çalışan ablası Nalân'a karşı mahcup hissetmektedir. Zaman zaman Canan ve Nalân arasında kalmakta ve çoğunlukla Nalan'a destek çıkmaktadır.

“SUZAN:

Ben en küçük kızıyım,

Çılgın elin sazıyım;

Okuyan kör değilse

Okunaklı yazıyım” (Oflazoğlu,2010, s.15,16)

Oyunun akışında yukarıda bahsettiğimiz kişilerden farklı olarak Hicran'ın kaybettiği ve arkasından sadakatle yasını tuttuğu kocası olan Adem'in sesini duymaktayız. Burada da en başta bahsettiğimiz gibi kişilere verilen isimlerin onların özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Adem, yokluk demektir ve oyunda da Hicran'ın kocası Adem ölmüş, yok olmuştur. Ancak biz Adem'in sesini zaman zaman Hicran'ın kaktüse bakarak yaptığı konuşmalarda duyarız ve Adem'in sesi yaşanan hayat düzeninde bilim, teknoloji maskesi altında yok edilen doğaya sahip çıkılması gerektiğini öğütlemekte ve onların yanlış bir yaşam sürdürdüklerini vurgulamaktadır. Adem'in sesi yaklaşan bir tehlikeden, bir yok ediciden bahsetmekte ve bu kısımda da devreye Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe girmektedir.

“ADEM'İN SESİ: İnsan, doğanın iyi, sevimli bir yavrusuyken, birtakım ayrıcalıkları olduğunu sanarak dikbaşlı, savruk, aslını inkâr eden bir haramzade, yedi püsküllü bir bela kesildi. İşte, gözü dönmüş, ağzı köpürmüş, zehrini toprağa suya havaya saçmakta!

HİCRAN: Doğru, içeri temiz hava girsin diye, evlerin pencereleri açılırdı eskiden, şimdiyse temiz hava bulabilmek için kapalı yerlere koşuyor insanlar.

ADEM'İN SESİ: İşte, doğanın özene bezene doğurduğu, doğanın harika çocuğu, doğayı bir yıkım şöleninde kurban etmekte. İmdat! İmdat!"
(Oflazoğlu,2010, s.23)

Birinci perdede karakterlerin tanıtılma kısmı bittikten sonra Şahin Çakırpençe ve Mazlum Aheste kadınlar hakkında konuşmaya başlar. Mazlum kızlardan birinin kendisi olması için Şahin Çakırpençe'den yardım ister. Kadınların hepsini gözüne kestiren Şahin Çakırpençe ondan aralarından birini seçmesini ister. Diğerlerini çeşitli sebeplerle eleyen Mazlum kendisi için en uygun olanın Nalan olduğunu söyler. Şahin ise Mazlum'un olasılıklar arasında bile düşünmediği Hicran'ı en değerli olarak görmektedir. Çünkü o içinde Nalân, Suzan ve Canan'ın barındırdığı bütün güzellikleri barındırmaktadır. Bu da onu en değerli av konumuna getirir. Mazlum ve Şahin arasındaki konuşmalardan sonra Şahin, Mazlum'u kendisinin geldiğini haber vermesi için kadınların yanına göndermek ister. Varını yoğunu ona teslim etmiş olan ve önceki zamanlar Şahin Çakırpençe'yi anlattıklarıyla kadınların gözünde yüceltmış olan Mazlum Aheste duruma itiraz etse de denileni yapmak üzere kadınların yanına gider.

ŞAHİN:

“ ...

(Mazlum'u yavaş yavaş iteleyerek)

Haydi git de 'gelecek de', 'O gelecek' de:

'Geliyor' de, 'Kendisi geliyor' de!

Öyle bir anlat ki beni onlara,

'Ah gelecekmış, O gelecekmış' desinler

'Geliyormuş, kendisi geliyormuş' desinler.

Geleceğimi düşününe düşününe

Bir olan şahini bin etsinler!" (Oflazoğlu,2010, s.22)

Bu aşamadan sonra sahnede küçük bir kaktüsü sulayan ve kendi kendine konuşan Hicran görünür. Hicran vefat eden kocasının yetiştirdiği kaktüsle kocasıyla konuşuyormuş gibi konuşmaktadır. Kocasını Adem'in sesi de ona cevap vermekte ve yaklaşan bir tehlikeden bahsetmektedir. Bu tehlike yaşanan doğanın yok olmak üzere oluşudur. Bu kısım da seyirciyi düşünmeye iten bir diyalog olarak ele alınabilir. Adem'in sesi yankılanırken araya Suzan girer ve kendi kendine konuşmakta olan annesine yönelir. Annesine artık böyle yapmaması gerektiğini söyler. Kocasına büyük bir sadakatle bağlılığını sürdüren Hicran ise özleminden dolayı yaptığı bu hareketleri haklı çıkaracak söylemlerde bulunur. O sırada sahneye Canan ve ardından Nalân girer. İki kız kardeşin arasında Nalân'ın bankerliğini alaya alan Canan yüzünden ufak bir tartışma çıksa da Suzan yatıştırmasıyla olay son bulur. Ardından devreye efendisi Şahin'in geleceğini iletmek ve onu kadınların gözünde yüceltmeye devam etmek üzere Mazlum Aheste girer. Mazlum Aheste'nin verdiği haberden sonra kadınların gözlerinde çok büyüttükleri Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'nin geleceğini duyunca şaşkına dönerler ve büyük bir merak içerisinde beklemeye koyulurlar. Peki bekledikleri kimdir? Gerçekte gözlerinde büyüttükleri kadar mükemmel bir adam mı yoksa onları av olarak görmeye gelen ve her biri için ayrı ayrı planları olan güçlü kudretli, acımasız bir avcı mıdır? Turan Oflazoğlu'nun emperyalizm eleştirisinde sömüren olan Şahin'in misafir olacağı evdeki kadınlar onun sömüreceği hedefler midir?

“NALAN: Hangi rüzgâr attı Mazlum?”

MAZLUM: (Sevinçli) Şahin! Gelecek! Geliyor! (Kadınların kulaklarına fısıldar.)

HİCRAN: Öyle mi?

SUZAN: Ne zaman?

CANAN: Yaa?

NALAN: Sahi mi?" (Oflazoğlu, 2010, s.27,28)

Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'nin geleceği haber verildikten sonra yaşanan heyecan ve sevinç dolu anların devamında yaklaşan tehlikeyi haber vermek üzere Adem'in sesi tekrar devreye girer. Bu kısımda yok edilen doğaya yönelik vurgu yapılmaktadır. Peki doğayı yok eden kimdir? Oflazoğlu bu yok edici gücü kimde sembolize etmiştir? Hiç şüphesiz biraz önce geleceği haber verilen ve dünya düzeninin emperyalist güçlerinin sembolize edildiği Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'dir.

"ADEM'İN SESİ: Çöl büyümekte, büyümekte çöl, yeşil can çekişmekte! Güzel doğa, biricik doğa çökmekte! Çabuk olun, çabuk! Avuç içi kadar da olsa, henüz canlı bir toprak parçası bulun. Oracıkta hem ulu ananızı hem de kendinizi koruyun. Çabuk olun! Kurtarın! Kurtarın!" (Oflazoğlu, 2010, s.28)

Sesini sadece Hicran'ın işittiği Adem'in sesinin kaybolmasından sonra evin içine Şahin Çakırpençe gelir ve evdekiler tarafından büyük bir hayranlıkla karşılanır. Hicran da dahil olmak üzere evdeki kızlar Şahin'e hayran hayran bakarken aralarında bir tek Canan soğuk davranır. Canan'ın kişilik özelliklerinden gelen bu soğukluk onu daha ulaşılmaz yapar ve bu da Şahin Çakırpençe'nin gözünde daha değerli bir av olmasını sağlar. Bu sırada geçen konuşmalarda da Turan Oflazoğlu'nun sömürgecilere atıfta bulunduğunu söyleyebiliriz. Zira ne iş yapıldığı sorulan Şahin Çakırpençe kendisi için çalışanların çokluğundan bahsetmektedir.

"HİCRAN: Ne iş yaparsınız Şahin Bey?

ŞAHİN: Türlü çeşitli efendim.

HİCRAN: Mesleğiniz demek istedim.

ŞAHİN: Yaşarım.

HİCRAN: (Gülerek) Herkes yaşar.

ŞAHİN: Acaba

HİCRAN: İlahi! Herkes yaşar, ama belli bir işle yaşar. İnsan ya bakkal ya kasaptır. Ya şoför ya berberdir ya fırıncı ya maden işçisidir; ya Mazlum gibi katip ya da, ne bileyim, bir şeydir işte. Siz geçiminizi nasıl sağlarsınız?

ŞAHİN: Çalışanlar çoook..

HİCRAN: Yani onlar çalışır, siz yaşarsınız.

ŞAHİN: İş bölümü." (Oflazoğlu, 2010, s.31)

Şahin ve Hicran arasında geçen konuşmalarda kullanılan cümlelere, yer verilen ifadeler baktığımızda bir yanda çalışanlar ve diğer yanda kendisi için çalışanlara vurgu yapılmaktadır. Bu kısım da eleştirel çizgideki bu oyunun değindiği noktalara ekleyebiliriz. Yapılan bu konuşmadan sonra oyunun içerisinde Şahin Çakırpençe'nin kendisini tanıtmak için şiir okuduğu bir kısım gelmektedir. Bu kısımda okunulan şiirin içeriği incelendiğinde Şahin'i anlamak daha kolay olacaktır. Ayrıca bu kısım Turan Oflazoğlu'nun amacın daha açık ve net ortaya koyduğu bir yer olarak değerlendirilebilir.

"ŞAHİN:

Bendeki anahtar her kapıyı açar.

Muhayyerdir benim verdiğim umutlar.

Hızlı kalkınmalara için tezim vardır.

Yıkımlardan kararmaz gündüzüm vardır.

İşim merak konusuysa

Her tarakta bezim vardır.

Susayan topraklar benden yardım umar.

Bereket yüklü getirdiğim bulutlar.

*Her ağacın meyvesinde gözüm vardır.
Güçlüyüm ya, istemeye yüzüm vardır.
Tuttuğum iş sorulursa
Her tarakta bezim vardır.
Dostluğum yararsa düşmanlığım zarar
Çünkü benim için kurulur tahtlar.
Bahtlar üstüne geçerli sözüm vardır.
Her çıkmazda kullanacak kozum vardır.
İşimi soran olursa
Her tarakta bezim vardır.
Güçlükler çoğaldıkça hırsım da artar.
Hah ha tel örgüler, hah ha parmaklıklar!
En mahrem yerlerde benim izim vardır.
Sınır engel tanımaz bir özüm vardır.
İşim hâlâ sorulursa
Her tarakta bezim vardır.
(Mazlum alkışlar.)” (Ofazoğlu, 2010, s.31-32)*

Turan Ofazoğlu'nun, Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'yi tanıttığı bu bölüme baktığımızda eleştirilen dünya düzenin güçlülerini anlattığını görürüz. Şiirin bittiği noktada, şiiri okuyan Şahin Çakırpençe'ye alkış tutan ise sömürüleni simgeleyen ama belki de sömürüldüğünün hiç farkında olmayan Mazlum Aheste'dir. Şahin Çakırpençe'nin yaptığı bu gösteriden sonra Hicran kızlarını kahve yapmak için mutfağa gönderir ve ardında Şahin'i oturması için buyur eder. Şahin Çakırpençe tam oturacakken Hicran orasının kocasına ait olduğunu o yüzden başka bir yere oturmasını ister. Bunun üzerine Şahin'le Hicran arasında konuyla ilgili kısa bir konuşma geçer ve sonrasında kızlar kahveyi yapmış olarak geri dönerler. Geç gelmelerinin sebebi sorulduğunda da Mazlum'un Şahin'i anlatmasına doyamadıkları belirten ifadeler kullanırlar. Kahveler içilirken aralarında bir fal muhabbeti döner ve Şahin Çakırpençe bu sırada devreye girip herkesin falına bakmaya başlar. Tabi bunun öncesinde fal bakma teklifi Mazlum Aheste'ye yapılsa da o temsil ettiği kesime yönelik klasik bir cevapla bunu reddeder.

“HİCRAN: (Kahveler ikram edilir. Kızlar ölçülü, ritmik hareketlerle fal çevirip fincanları masaya koyar.) Peki, geleceğimizi kim gösterecek bize? Mazlum mu?

MAZLUM: Ben bugünü görmekten acizim, nerde kaldı geleceği görmek ve de göstermek. (Gülüşürler. Kızlar, Şahin'e bakarlar.)

HİCRAN: (Şahin'e) Yoksa siz mi Şahin bey?

ŞAHİN: Vallahi, hanımefendi, ben fala bakarım bakmasına ama daha çok bilimsel bakarım ben.

CANAN:(Alaylı) Bilimsel çağın falı bilimsel olacak elbet.” (Ofazoğlu,2010, s.38-39)

Yukarıda geçen konuşmalara baktığımızda “Geleceğimizi kim gösterecek?” sorusuna başkaları tarafından idare edilen ve yön verilen Mazlum Aheste “hayır” cevabını verirken, elinde bulundurduğu güçle başkalarını kullanan ve onlara yön veren Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe “evet” cevabını vermektedir. Şahin Çakırpençe bu cevabı verirken yapacağı işi “bilim” ile gerçekleştireceğini de vurgulamaktadır. Bu bölümde de bilime olan eleştirinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Bu konuşmalardan sonra Şahin Çakırpençe sırasıyla herkesin falına bakmaya başlar. Fallar bakılmaya başlandıktan sonra herkesin bir iç ses olarak verdiği tepkiler görülür. Bu tepkilerde Şahin Çakırpençe'ye yönelik hayranlık içeren ifadeler de vardır. Şahin Çakırpençe'de

kendi iç sesiyle Nalân, Hicran ve Suzan'ın söylediklerine cevaplar verir. İçlerinden bir tek Canan'ın iç sesinde olumlu ifadeler yoktur. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu durum onu daha değerli bir av haline getirir. Ama en değerli olanı kızlarının bütün güzelliklerini içinde barındıran Hicran'dır. Fal bakma merasimi bittikten sonra kadınlar çıkarlar ve kadınları etkilemekte başarılı olan Şahin Çakırpençe ile Mazlum Aheste baş başa kalır.

“ŞAHİN: Çıkarma başarılı oldu, Mazlumcuğum, köprübaşı tutuldu. Hadi işin iş kâfir.

MAZLUM: Sayende biri benim olsun yeter.

ŞAHİN: Başta ne demiştin? Sınırlamayacaksın kendini.

MAZLUM: Yok, Nalan yeter bana. Sen de ister Suzan'ı al, ister Canan'ı.

ŞAHİN:(Sert) Sınırlama beni

MAZLUM: Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.

ŞAHİN:(Güler) Aheste çıkacaksa, mesele yok be Mazlumcuğum. Bana bak, sen böyle ikide bir mızıkçılık edip ahenksizlik çıkaracak olursan, yardımı keserim. Aklını başına topla.

MAZLUM: Aklımı başıma toplayabilsem, senin yardımının ne gereği kalır be Şahinciğim?

ŞAHİN: (Kenara çekilir, seyircilere) Kafası işlemeye başladı aman dikkat!”
(Ofazoğlu,2010, s.55-56)

Sahnede baş başa kalan bu ikilinin yaptığı konuşmaya baktığımızda, Şahin Çakırpençe'nin seyircilere yönelişinden anlaşılacağı üzere Mazlum'un akıldan, düşünceden bahsetmesi onu rahatsız etmektedir. Çünkü sömürge olarak kullandığı Mazlum Aheste'nin gerçeğin farkına varması ve başkaldırması onun için tehlike oluşturacaktır. Bu bölümde Mazlum ve Şahin'in birbirlerine şiirler okuyarak atıştıkları görülür ve sahneye her yönüyle Mazlum'a benzeyen kişiler girer ve Mazlum onlara “Biriniz yitse bininiz biter, ey biçimsizler takımı yıkımınız kimi mâmur eder?” diyerek seslenir. Bu sırada Şahin kendisini gösterirken Mazlumlar da halaya dururlar. Halay takımının başında elinde mendiliyle Mazlum vardır ve seyircilere dönerek Şahin'le yaptığı atışma içerisinde sert bir şekilde çıkışarak bir şeyler söyler. Şahinde onun söylediklerine karşı cevapsız kalmaz.

“MAZLUM: (Seyircilere)

Ha Mazlum'un bu sert çıkışları

Diyorsunuz kıs kıs gülerekten

ha kış güneşinin yakışları

(Şahin kahkahayla güler. Mazlum ona şöyle bir bakıp)

Ama bizim de bir düşümüz var:

Çok uzak yarınlardan da olsa

Şahinler gibi gelişimiz var!

(Mazlum coşkun dönerken)

ŞAHİN: (Seyircilere)

Bizler pek kalabalık değiliz

Yutanlar yutulanlardan azdır

Üstün zekâyız, alık değiliz. Birimiz bunların binine denk

Bizi yaratırken tutumluymuş

onları çok yaratan... ne ahenk!

Evrensel düzendir bu, tanrısal.

İnsanlar eşit diyor, hah ha,

*bunların uydurduğu bir masal
Serçe şahinle bir olmak ister,
o böyle sağlar güvenliğini
(Mazlumlar Şahin'e yaranmaya çalışarak çevresinde dönerken)
Güzel, ama buna Şahin ne der?
MAZLUM:
Ne der buna Şahin?
MAZLUMLAR:
Ne der? Ne der?
ŞAHİN:
Hah ha, güler elbet Çakırpençe,
Çünkü şahine kolaylık sağlar
kendini aldatıp duran serçe
Avlı avcılı dünya ne güzel!
Bir kaçır oy biri kovalar..." (Oflazoğlu,2010, s.57-58)*

Oyunun bu kısmına geldiğimizde Turan Oflazoğlu eleştirdiği evrensel düzenin sömüren ve sömürüleni olan bu ikiliyi ve bunların özelliklerini daha da ön plana çıkartıyor. İnsanların eşitliği düşüncesinin gündeme geldiği ve bu savın Şahin tarafından reddedildiği, alaya alındığı kısımda bunun sadece ezilenler tarafından oluşturulan bir masaldan ibaret olduğu ifade ediliyor. Şahin kurulu evrensel düzenden memnunken, Mazlumlar da bir gün Şahin olarak gelmenin hayalini kurmakta ve ona yaranmak için onun etrafında dönmektedirler. Bu yaranma dansı ise Şahin'e daha büyük bir haz vermektedir ve kurulu dünya düzenine yön veren olmanın verdiği avantajla kahkahalarla gülmektedir. Bu kısımda dikkatleri çeken şey ise yazarın ifadesiyle avcı avcılı düzende av, yutan ve yutulan düzende yutulan olan Mazlumların avcıları ya da yutanları yok etme hayali değil de bir gün avcı ya da yutan olma hayali kurmalarıdır. İşte Turan Oflazoğlu burada bize kurulmuş olan bu düzenin eleştirilecek başka bir yanını daha gösteriyor. Seyirci Mazlum'un her şeyin farkına varıp Şahin'i alt etmeye çalışmasını beklerken Mazlum da bu düzene ayak uydurup bir gün Şahin olmanın geriye kalan Mazlumları sömürmenin hayalini kuruyor. Bu durumda eserde eleştirilen düzenin farklı bir yönünü ortaya koyuyor.

Bu kısımdan sonra sahneye Hicran gelir ve Mazlum hakkında birtakım şeyler söyleyip Şahin'i gözünde daha da yükseklere çıkartır ve koltuğuna oturup kızlarından hangisini onu kendisine damat yapabileceğini düşünmeye başlar. Şahin de Hicran bu düşüncelerdeyken usulca onun yanına oturur ve onun sesli düşüncesine kulak kesilir. Hicran kızlarının özelliklerinden yola çıkarak Şahin'le aralarında kıyaslama yapar ve her birini taşıdıkları bir özellikten dolayı eler. Bu elemenden sonra da Şahin'e layık olan tek kişinin kendisi olduğu düşüncesi aklına gelir ve bir an pişman olmuşçasına bu düşünceden uzaklaşmak ister. Ancak aklında yer eden bu düşünce ciddiyetini korumaktadır. Hicran sadakatini koruduğu, geçmişinde anılar biriktirdiği kocasını bir kenara bırakıp Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe'yi düşünmeye başlar. Yanı başında duran Şahin ise onun bu düşüncelerinin büyük bir zevkle onaylamaktadır. Çünkü geçmişi, geleceği ve kızlarının sahip olduğu bütün zenginlikleri içinde barındıran en değerli av olan Hicran ona doğru hareket etmeye başlamıştır. Hicran, yokluğun sembolü olan ve artık yanlarında olmaya Adem'e sadakatini koruyamamıştır. Geçmişine ihanet düşüncelerine kapılmıştır. Bu durum yeni çıkarlar doğrultusunda en güçlü olanın yanında yer alınan düzeni çağrıştırmak için kurgulanmış olabilir.

Şahin ve Hicran'ın düşünceleriyle konuşturulduğu bu bölümde sahneye Mazlum ve kızlar girer. O sırada ney sesi duyulmaktadır. Kızlardan biri tek sesli müziklerden hoşlanmadığını iddia ederken o sırada çok sesli bir müzik yükselir ve asıl tat verenin bu tarz müzik olduğunu dile getirir. Ortamdaki herkes de ona hak verir. Şahin Çakırpençe ise ikisinin de güzel olduğunu ancak çok sesli müziğin daha farklı şeyler olduğunu kendi ifade tarzıyla dile getirir. Tek sesli müzik kavramı

genellikle Türk müzik ezgilerini ve Anadolu’da yöresel çalgılarla yapılan müzikleri andırır. Çok sesli müzik denilince de akla Batı müziği gelir. Eserin bu kısmında tercih edilen müzik türü ise batıyı temsil eden çok sesli müzik olmuştur. Sömüren olarak nitelendirilen Şahin Çakırpençe’nin de çok sesli müziği tercih etmesi eser batılılaşmaya yönelik bir eleştiri niteliğinde görülebilir.

“ŞAHİN: Öyledir böyledirle kafa şişirmek olmaz, görevimiz sevindirmek ve sevinmektir. Bir şey ancak hayata giriyor, yaşıyorsa, yürekle ve kafayla kavranıyorsa gerçektir. Efendim önce tek sesli müziği ele alalım. Sizler, Hicran, Nalan, Canan, Suzan Hanımlar ve sen Mazlumcuğum, hep birlikte beni düşünsenize bir ağızdan Şahin deseniz, hele bunu duyarak söyleseniz, tek sesli müzik olur ki, sonrasızın fethidir bu, elbette güzel olur!

SUZAN: Ya çok sesli müzik Şahin?

ŞAHİN: Benim için bir ses ‘Suzan’ derken, aynı zamanda bir başka ses ‘Nalan’ derse; bir ses yine aynı zamanda ‘Canan, canan’ diye tuttururken, bir başka ses de ‘Hicran’ diye inlerse ve bunların hepsi bir ahenk üzere olursa, çok sesli müzik olur ki, sonsuzun avlanmasıdır bu, güzel olmaz mı hiç? Tabii, bunlar daha somut bir biçimde de gösterilebilir.” (Oflazoğlu,2010, s.64)

Çok sesliliği “sonsuzluğun avlanması” olarak nitelendiren avcı Çakırpençe, durumu somutlaştırmak için her birini farklı bir çalgı aleti görevi verir ve hepsinin farklı tonlarda “Şahin” diye bağırmasını ister. Kendilerini Çakırpençe’nin ağına kaptırmış olan kadınlar ve Mazlum Aheste denileni yapmaya başlarlar. Bütün avlarını ağına düşürmüş olan Çakırpençe ise büyük bir keyif içerisinde etrafına direktifler yağdırır ve birinci perde bu şekilde sona erer.

2.2. İkinci Perde

Oyunun ikinci perdesi Hicran’ın artık biraz daha boy atmış olan kaktüsünü alacakaranlıkta tören yaparcasına sulamasıyla başlar. Hicran kaktüsü sularken kendi kendine ona yönelik bir şeyler söyler. Ardından kaybettiği kocası Adem’in sesi yükselir. Bu sesi ‘‘ Yavaş, yavaş seni hınzır!’’ cümlesiyle karşılayan Hicran yine Adem’in bilim ve teknik maskesi altın yok edilen doğayı vurgulayan sözleriyle baş başa kalır. Turan Oflazoğlu oyunun bu kısmında da yok edilen doğayı gündeme getirmektedir.

ADEM’İN SESİ:

“Görkemli kentlere gömülmekte görkemli doğa

uygun adım ilerleyen bilimle teknikle,

Uzun bayrak yarışında, heeey, öyle bir çağa

öyle bir çağa erdik ki motorla elektirikle,

sormadıysak soralım saygıyla incelikle:

Yaşamımız mı hızlanan, ölmemiz mi?

Mezarımız mı aydınlanan, evimiz mi?” (Oflazoğlu,2010, s.72)

Adem’in sesine karşılık vermekte zorlanan ve sıkıldığı belli olan Hicran başka bir türkü söyleyerek sulama merasimine devam eder. O sırada yanına Şahin gelir ve uzun bir süre boyunca Hicran’ı teselli edip, Adem’in yerini almak istercesine onun gözünü boyamaya başlar ve onunla yakınlaşır. Yakınlaşma anlarında Şahin’den az da olsa uzak durmaya çalışan Hicran ne yapsa da artık kendini Şahin’in cazibesine kaptırmıştır. Kendisini geçmiş, Şahin’i de bugün olarak niteleyen Hicran, büyülenmiş bir şekilde dününü ardında bırakıp yarınına odaklanmıştır. Hayatın birçok tecrübesini içinde barındıran ve geçmişin sembolü haline gele Hicran’la beraber geçmiş de unutulmuş ve yaşanan çağın getirdiklerine doğru yol almıştır. Şahin ve Hicran arasında geçen konuşmalardan sonra Suzan yanlarına gelir ve Hicran aralarındaki yakınlaşmayı sezdirmemek için bir şeyler hazırlamak üzere dışarı çıkar. Bir diğer avı yanına gelmiş olan Çakırpençe ise yönünü Suzan’ a çevirir ve bu kez de onunla yakınlaşmaya çalışır. Suzan da bu yakınlaşmaya

karşılık verir. Bu yakınlaşma yaşanırken içeri Nalân girer ve Suzan usulca dışarı çıkar. Yeni gelen avla beraber Şahin Çakırpençe'nin yönü tekrar değişir ve aynı hareketler Nalân için de yapar. Çakırpençe'ye hayranlık duyan Nalân da kendisini Şahin'in kollarına bırakır. Şahin kendisine hizmet eden Mazlum'a söz verdiği avı da kendisi için düşünmüştür. Ancak efendisine bağlılığını sürdüren Mazlum Aheste olanlardan habersiz bir şekilde, mahcup bir tavırla, göz koyduğu Nalân için aldığı hediyeyle yanlarına gelir. Ancak o kadar utangaçtır ki hediyeyi vermekte zorlanır ve Şahin'den yardım ister.

“ŞAHİN: Sevgiline aldığın armağanı ben mi vereceğim? Pes yani!

MAZLUM: Aramızdaki işbirliğini unuttun mu?

ŞAHİN: Ha! Metot ve taktik.

MAZLUM: Ve destek. Ben Mazlum olmayı kabul ettiğim için sen Şahin oldun. Benim eserimsin sen. Müriüvvetini görmüyeyim mi?” (Oflazoğlu,2010,s.81)

Şahin, Mazlum'un elinden aldığı hediyesini sanki kendisi almışçasına Nalân'a uzatır. Utangaçlığından dolayı arkası dönük olan Mazlum'un bundan haberi bile olmaz. Hediyeyi çok beğenen Nalan Şahin'e hayran hayran teşekkür eder. Hediyeyi görmek üzere dışarı çıkarken Şahin de onunla yakınlaşmaya çalışmaktadır. Tam o esnada içeri Suzan girer ve kuşkulu bir şekilde gördüklerini sormaya başlar. Şahin bu durumu da ustalıkla atlatır ve Suzan'la yakınlaşmaya çalışır. Ve o esnada alınan hediye elbiseyi giyinmiş olarak gelen Nalân görünür ve Şahin'e olan teşekkür borcunu ödemeye devam eder. Suzan çıktıktan sonra tekrar Nalan'la yakınlaşmaya çalışan Şahin Çakırpençe'nin ağına takılan bir diğer av gelir yanlarına. O baştan beri Şahin'e aldırış etmeyen Canan'dır. Ancak Nalân çıktıktan sonra Şahin Çakırpençe onunla da yakınlaşmayı başarır ve en zor olan avlardan birini de ele geçirmeyi başarır. Bu sahnede kadınların hepsi birer birer gelmeye başlar ve Şahin Çakırpençe'de sırasıyla hepsiyle dans eder ve onlara övgü dolu sözler söyler. Mazlum ise kendi kendine bir şeyler konuşmakta fakat ona kimse aldırış etmemektedir. Mazlum konuşmalarını hani kadına yapacak olsa Şahin hemen yetişip o kadını ele geçirmektedir. Çakırpençe o kadar kendini kaptırmıştır ki müzik eşliğinde kadınlarla dans ederken arada isimleri de karıştırmaktadır. Bu durumda diğerleri tarafından komik karşılanır ve alkış tutulur. Dans merasimi bittikten sonra kadınların hepsi dışarı çıkar ve Şahinle Mazlum baş başa kalırlar.

“MAZLUM: Alma mazlumun ahını gökten indirir şahini.

ŞAHİN: Gökten indirilen şahin gökle birlikte iner.

MAZLUM: Bu iştah dostum, nasıl yatıştır ne zaman diner?

ŞAHİN: Dindirilen iştaha iştah denir mi? Her şey yutulup sindirilmeden ‘Elhamdülillah’ denir mi?

MAZLUM: Sen her şeyi yutmadan toprak yutsun seni!” (Oflazoğlu,2010,s.93)

Az da olsa olan bitenin farkına varmaya başlayan Mazlum ve Şahin arasında geçen bu konuşmadan sonra ikili birbirleriyle seyirciye doğru şiirler okuyarak konuşurlar. Mazlum “Şahin olmak varmış dünyada Şahin” diye iç geçirirken, Şahin avcı duruşunu bozamaz ve kendisiyle övünmeye devam eder. Bu sırada mazlumlar sahneye gelir ve Mazlum Aheste de isyankâr tavrıyla onların başına geçer.

“MAZLUM: (Takımının başında, Şahin'in karşısına dikilerek)

Ya rolleri değişelim, ya da kalksın artık Şahinlik Mazlumluk Biraz rahat edilsin dünyada.” (Oflazoğlu,2010, s.96)

Mazlum'un söylediklerine baktığımız zaman eşitlik kavramına vurgu yapıldığını ve insanların sınıflara ayrıldığı bu düzenin yok olması gerektiği düşüncesine vurgu yapıldığını söyleyebiliriz. Ancak burada dikkat çeken durum ise Mazlum'un bu düzenin kalkmasını istemesinden önce rolleri değişmek ve Şahin olmak istemesidir. Yani eleştirilen evrensel düzende, “yutulan kişi eğer bir gün yutan konumuna geçerse önceden duymuş olduğu rahatsızlığı unutacak ve kendi keyfine bakmaya devam edecek” vurgusu yapılmıştır diyebiliriz.

Mazlum ve Mazlum'lar takımı sahneden çekildikten sonra Hicran ve kızlar teker teker sahneye gelmeye başlar ve Şahin Çakırpençe de hepsiyle ayrı ayrı olarak ilgilenir. Kadınların hepsi de kendilerini bu ilgiye kaptırmıştır. Garip olan durum da hepsinin ayrı ayrı idare edildiklerini bilmelerine rağmen Şahin Çakırpençe'ye daha da yakınlaşmalarıdır. Kadınların hepsiyle ayrı ayrı ilgilendikten sonra sahneye Canan gelir ve Dörtbaşımâmur Şahin Çakırpençe bu kez de ona doğru adımlarını atar. Onların aralarında geçen konuşmada başında beri eleştirisi yapıldığından bahsettiğim 'emperyalizm' kavramının ilk kez dile getirildiği görülür.

"CANAN: (Birden dönerek) Emperyalist bir yüreğin var senin!"
(Oflazoğlu,2010, s.111)

Şahin ve Canan'ın baş başa kaldığı bu sahnede Şahin sinsiliğini kullanır ve ne yapıp edip Canan'ı da ele geçirir. O sırada Mazlum sahneye girip çıkmaktadır. Bu giriş çıkışlarda dikkat çeken şey ise Mazlum'un adını değiştirmeye karar vermiş olmasıdır. Kendisine beğendiği isimler ise "Yıldırım Aheste" ve "Mazlum Yıldırım" olmuştur. Şahin ise bu isimlerin hiçbirini tutarlı bulmamıştır. Çünkü Mazlum'un kendini değiştirmesi onun işine gelmeyecektir. Bu isimler karşısında alaylı bir tavır sergileyen Çakırpençe'nin müttefikine verdiği tavsiye ise hiçbir şeyini değiştirmeden devam etmesi olmuştur. Yanında tutup ona birtakım vaatlerde bulunup gözünü boyadığı müttefiğinin daha güçlü olmak ya da görünmek istemesi elbette Şahin'in hiç hoşuna gitmemiştir. Çünkü o bu hayat devam ettikçe Şahin'lerin kurduğu düzenin devam etmesini ve bu düzene yön vereninde sadece kendisi gibilerinin olmasını istemektedir.

"ŞAHİN: Sen beni dinlersen, yine eski adınla kal: benim sevgili büyük dostum, çok veren, azla yetinen, gözü gönüllü tok, yiğit ve soylu müttefiğim Mazlum aheste olarak kal. Çünkü böylesi daha tutarlı." (Oflazoğlu,2010, s.124)

Şahin'in ona söylediklerinden sonra Mazlum, başı önünde, aheste aheste çıkar. Şahin de seyircilere dönerek yaşanan durumda ortaya konulacak birtakım tepkilerden bahsetse de yaşanan düzende bundan başka bir çıkış kapısının olmadığı ifade eden sözler söyler. Ona göre de Mazlum'a yaptıkları haksızlıktır. Ancak onun yerine kim geçerse geçsin aynı şeyleri yapmaktan kaçınmayacaktır. Aynı zaman seyirciler içinde Çakırpençe olup da içindeki zorbaya söz geçirebilecek hiç kimsenin olmadığı ifade eder. Turan Oflazoğlu, bu sahneye yazdığı eserin oyundan ibaret olduğunu seyircilere tekrar hissettirmiş ve Şahin Çakırpençe karakteri ile seyircilerin kafalarında yaşadıkları hayata ve bu hayatta aldıkları konuma göre sergiledikleri davranışlara yönelik soru işaretleri oluşturmuştur. Belki de seyirciler içerisinde Çakırpençe olup da içindeki zorbaya hükmedemeyen ya da yaşadığı düzenden aldığı keyifle Çakırpençe olduğunun farkında bile olmayan ve Mazlum'lardan bihaber olan niceleri olacaktır.

"ŞAHİN: "Alçak" diyorsunuz, "namussuz,asalak" diyorsunuz bana. Alın benden de o kadar! "Alçak, namussuz, asalak!" Ne değişti?"Ezelim başını, gebertelim diyorsunuz. Hay hay, ezelim başını, gebertelim! Ama kaç başı var, biliyor musunuz? Biliyor muyuz? Bana öyle geliyor ki, Mazlum oldukça Şahin de olacak. "Mazlum'un da kökünü kazıyalım" diyeceksiniz. İyi, ama o zaman kim kalacak ortada? Yazık olmaz mı Suzanlara, Cananlara, Nalanlara ve... Hicranlara? Yazık olmaz mı dünyaya? Laf aramızda hepiniz Mazlum'a acırsınız, ama hepiniz benim gibi olmak istersiniz...

İçindeki susturabilen var mı aranızda? Mazlumlara sözüm yok. Şahingillerden olup, hele çakırpençe olup da, diyorum, içerdeki zorbaya söz geçiren var mı? Öyleyse, izninizle." (Oflazoğlu,2010, s.124,125)

Mazlum Aheste'nin isim değiştirme isteğinin de olumsuz sonuçlanmasının ardından Şahin Çakırpençe yeniden avlarının peşinden koşmaya devam eder ve onlara ayrı ayrı planlar kurup uygulamaya çalışır. Kadınlar da kendilerini ona kaptırmıştır. Hepsi ondan kendine düşen payı almak istemektedir. Mazlum ise halâ müttefiki sandığı, verdiği sözü tutacağını düşündüğü Şahin'in yanında beklemektedir. Şahin'le aralarında geçen konuşmalardan sonra diğer kızları yine eleyip kendisine Nalan'ı seçmekte ancak o olmazsa Hicran'la da yetineceğini dile

getirmektedir. Şahin ise bu durum en değerli olanın Hicran olduğu söylemeye devam eder ve Mazlum hangisini kendisine beğense onu kendisi için daha da çok istemeye başlar.

“ŞAHİN:(Seyircilere Mazlum’u göstererek) Bu hangisine niyetlense o en güzel oluyor ve iştahım kabarıyor. Kabaran iştahı da bilenler bilir, bastırmak zor.” (Oflazoğlu,2010, s.135)

Şahin’in kadınlar üzerindeki etkisi giderek artar ve kadınlar onun etrafında çember olup dönmeye başlarlar. Bu sırada da hem Şahin’den hem de kadınlardan birbirlerine doğru şiirsel ifadeler dökülür. Bu ifadelerde yer yer baharın gelişinden de bahsedilmektedir. Baharı getirence onlara göre Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe’dir. Ancak onları doğanın yok edildiğine dair uyaran Adem’in sesini hatırladığımızda gelen bahar değil aslında büyük bir felaket olduğunu düşünebiliriz. Bütün bunları bir kenara bırakan kadınlar Şahin’in etrafında dönmeye devam ederken Şahin de dört kadını da elde etmenin verdiği mutlulukla kendinden geçer. Kadınlar sonunda Şahin’i aralarına alır ve her biri ondan bir parça koparmaya çalışır. Şahin kurtulup ayağa kalktığındaysa gömleği, şapkası ve fanilasını kadınların elinde kalmıştır. Yani kadınlar çıkarları uğruna yanaştıkları Çakırpençe’den ufak da olsa paylarını alabilmişlerdir. Ama aslında onların hepsini eline geçiren ve bundan sonra onlardan faydalanacak olan da Çakırpençe’dir. Oyunun ikinci perdesi de bu şekilde son bulur ve perdeler kapanır. Perdeler kapandıktan sonra Şahin tekrar sahneye gelir ve Mazlum’un düşüncesiyle oyunu farklı bitirmek istediklerini belirtir. Oyun boyunca ondan faydalanan Şahin, Mazlum’a böyle bir hakkı vermekten aciz kalmayacağını da dile getirir ve ikisi seyirciye dönerek okudukları şiirlerle oyunu bitirirler. Oyunun bu kısmı da aslında sahnede gösterilenin oyundan ibaret olduğunu hissettirmek üzere yapılmıştır diyebiliriz. İkisinin kapanışta söyledikleriyse düşündürmeye yönelik eleştirici ifadelerdir. Oyun bitişinde söylenen ifadelere baktığımızda da oluşan bu düzene karşı isyankâr ifadeler vardır. Ve bu isyankâr ifadeler de oluşturulan düzenin sorumlusu olarak görülen Yaradan’a yönelik olmuştur.

“MAZLUM:

Mazlum Şahin’e kurban.

Peydahladığın dünya

helal sana Yaradan!

BİRLİKTE:

Helal sana Yaradan!

ŞAHİN:

Dünyadan maksat bu ha?

Gözyaşıyla kahkaha

demek besin Allah’a?

helal sana Yaradan!

BİRLİKTE:

Helal sana Yaradan!

MAZLUM:

Dünya senle doluysa,

zulümde hak yoluysa

şaheserin de buysa

helal sana Yaradan!

BİRLİKTE:

Helal sana Yaradan!

ŞAHİN:

Senden sadece tasla,

*bizdense tamamlamak,
o zaman kurulacak
gerçek dünya diyorsan...*

BİRLİKTE:

Helal sana Yaradan!

Helal sana Yaradan!” (Oflazoğlu,2010, s.142)

2.3. Dizgiye Dair

“*Serim*, oyunun öyküsünü seyirci için anlaşılabilir yapmak için verilen ek bilgidir” (Nutku, 2001, s.171). Olayın ortaya konduğu, yer zaman ve kişilerin tanımlandığı ve ilişkilerin ortaya konduğu bölümdür. Bu oyunda serim bölümünü karakterlerin manzum sözlerle kendilerini tanıttıkları ve onun öncesinde Mazlum Aheste ile Şahin Çakırpençe’nin kendi aralarında yaptıkları konuşmalar oluşturmaktadır. Olayların en çok hareketlendiği bölüm olan Şahin Çakırpençe’nin kadınları aynı evin içinde aynı dakikalarda idare ettiği anlar da çatışma bölümü olarak ele alınabilir. *Düğüm* bölümü ise bir oyunda gerilimin yükseldiği, işlerin karıştığı yer olarak tanımlanabilir. “İlk asal düğüm noktası ana çatışmayı başlatan, son asal düğüm noktası ise bu çatışmayı sonlandıran yerdir” (Nutku, 2011, s.178). Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe’de ilk asal düğüm noktası Mazlum ve Şahin’in aralarında yaptıkları paylaşımdan sonra Şahin’in bütün kadınları avlama çalışması, son asal düğüm noktası ise Şahin’in bütün çabaları sonucunda kadınların hepsini elde etmesi olabilir. *Doruk noktası* ise çatışmaların bulunduğu orta bölümün sonlarında ya da çözüm bölümünde yer alan kesin dönüm noktası olarak tanımlanabilir. Bu oyunda da Şahin Çakırpençe’nin kendilerini ayrı ayrı idare ettiklerini anlayan kadınların aralarında yaptıkları konuşmalardan sonra Şahin’e tuzak kurmaları ya da onu alt etmeleri beklenir onun ağına daha çok yaklaşmaları doruk nokta olarak gösterilebilir. *Çözüm* bir oyundaki düğümlerin çözüldüğü ve olayın sonuca ulaştırıldığı bölümdür. Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe’de, Şahin’in bütün engelleri elinde bulundurduğu güç verdiği izlenimlerle aşip bütün kadınları elde etmesi ve kadınların hepsinin de ona hayranlık duyarak kişiliklerini, geçmişlerini bir kenara bırakıp ona yönelmesi çözüm bölümünü oluşturmaktadır.

Sonuç

Turan Oflazoğlu’nun epik tiyatro etkisinde yazdığı Dörtbaşımamur Şahin Çakırpençe epik tiyatronun özelliklerini ortaya koyacak niteliktedir. Oflazoğlu, eserin olay akışında emperyalizme vurgu yapmak istemiş ve bu durumu da sembolize ettiği karakterlerle somutlaştırmıştır. Eserde insanoğlunun iki zıt yönü olan “güçlü ve güçsüz” oyundaki kişilerin sembolik özellikleri ve diyalogları aracılığıyla yansıtılmaya çalışılmıştır. Eserde yer alan kişiler karakteristik özelliklerine göre oluşturulmuş olan diyaloglarıyla yansıtılmıştır. Eser akışı içerisinde epik tiyatronun doğasına uygun olacak biçimde seyirci oyuna dahil edilmeye çalışılmıştır. Eser içerisinde insanoğlunun iki zıt yönünü ortaya konulmasının yanında doğanın yok edilmesine ve yanlış kullanılan bilime yönelik eleştiriler de yer almaktadır. Bu eleştiriler de yok oluşu temsil eden diyaloglarla başarılı bir şekilde oyun akışı içerisinde yerini almıştır. Oyun Oflazoğlu’nun dili usta bir şekilde kullanmasıyla sahneye konulduğunda seyircileri içine çekecek ve eleştirilen konularda düşünmeye sevk edecek nitelikte yazılmıştır. Eser içerisinde diyalogların ve olay akışının “komedi” özelliği taşıdığını söyleyebiliriz. Genel bir değerlendirme yapıldığında eserin “epik tiyatro” türünün başarılı bir örneği olduğu, insan ruhunu sembollerle ortaya koyduğu olay akışı içerisinde yer yer seyircilere yönelik iletişim unsurlarını barındıran, dilin usta bir şekilde kullanıldığı Türk tiyatrosunun önemli eserlerinden biri olduğu söylenilebilir.

Kaynakça

Akgül, T. Y. (2013). Bertolt Brecht: Toplumsal olan değiştirip dönüştürebilendir. *Tiyatro Araştırma Dergisi*. 35(35), 7-22.

- Arıcı, O. (2006). Epik tiyatro ve gestus kavramı üzerine. *Studien zur deutschen Sprache und Literatur*,0(18), 87-104.
- Doğan, Â. (2009). Türk tiyatrosunda Brecht etkisi. *Electronic Turkish Studies*, 4(1), 409-422.
- Gariper, C. (2005). Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı. *İlmi Araştırmalar*, 0(20), 89-120.
- İri, E. C. (2017). Vasıf Öngören'in Asiye Nasıl Kurtulur oyunu üzerine. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*,0(17), 132-150.
- Kemaloğlu, M. M. (2005). *Brecht'in öğreti oyunları teorisinin tarihsel gelişimi ve incelenmesi* [Basılmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Nutku, Ö. (2001). *Dram sanatı*. Kabalcı.
- Oflazoğlu, T. (2010). *Dörtbaşımâmur şahin çakırpençe*. İz.